

NIEKTORÉ NEDOSTATKY METODIKY TVORBY KRAJINNOEKOLOGICKÝCH PLÁNOV OBCÍ NA SLOVENSKU

Peter Tremboš

---

*Univerzita Komenského v Bratislave, Prírodovedecká fakulta, Katedra fyzickej
geografie a geokológie, Mlynská dolina, 842 15 Bratislava 4*

Abstract: Landscape-ecological plans are in accordance with the Act No. 237/2000 Coll., on territorial planning and build order, an obligatory part of all new arising territorial plans of municipalities and regions. Calling attention to problematic parts of the methodics of their creation is aim of the contribution.

Key words: geographical information, territorial planning, landscape-ecological planning

1. ÚVOD

Súčasnú krajinu plánovanie je v rozhodujúcej miere založené na získavaní, spracovaní a zhodnocovaní širokého spektra geografických informácií. Tento stav je v našich podmienkach výsledkom dlhodobého vývoja, kedy došlo k postupnej ekologizácii a geografizácii priestorového plánovania, ktorého súčasťou je aj krajinne plánovanie. Veľký prínos vo využití geografických informácií v tejto oblasti znamenalo rozpracovanie teórie a metodológie krajinných syntéz a hodnotenia krajinného potenciálu. Touto problematikou sa na Slovensku zaoberal najmä kolektív pracovníkov Geografického ústavu SAV pod vedením E. Mazúra (Mazúr et al. 1984; Drgoňa 1981; O'ahel', Poláčik 1987; Lehotský 1991). Rozhodujúcu úlohu vo formovaní krajinného plánovania na Slovensku však zohralo sformulovanie metodiky ekologického plánovania krajiny, známej pod skratkou LANDEP. Táto bola pod vedením M. Ružičku a L. Miklósa (Ružička, Miklós 1982) rozpracovaná na Ústave experimentálnej ekológie a biológie SAV, terajšom Ústave krajinnej ekológie SAV a následne použitá v množstve aplikačne zameraných projektov.

Významným legislatívnym krokom vedúcim k širšiemu využívaniu geografických informácií v územnoplánovacej praxi bolo prijatie zákona č. 237/2000 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku. Tento vyžaduje pre územný plán obce v rámci prieskumov a rozborov spracovanie krajinnoekologického plánu. Proces jeho tvorby upravuje dokument „Metodický postup ekologicke optimálneho využívania územia v rámci prieskumov a rozborov pre územný plán obce“ (Hrnčiarová et al. 2000, 2001, jeho internetová verzia: Pašková 2001). Ide o odporúčaný postup, ktorý sa následne overoval v praxi.

Za krátke obdobie od vzniku tohto metodického usmernenia boli zhotovené už desiatky krajinnoekologických plánov obcí (napríklad Jančurová et al. 2001, Izakovičová, Grotkovská et al. 2002, Šembera et al. 2002, Hreško et al. 2003, Tremboš et al. 2003, Tremboš et al. 2004), ktoré z neho viac-menej vychádzali. Dnes je preto možné vysloviť k spomenutému dokumentu kritické pripomienky založené nielen na teoretických predpokladoch, ale aj na praktických skúsenostiach (pozri napr. Strelcová 2003).

2. NIEKTORÉ NEDOSTATKY METODICKÉHO POSTUPU

Za jeden z najvýznamnejších nedostatkov možno považovať fakt, že materiál nešpecifikuje spôsob získavania a primárneho spracovania informácií. Z jeho textu nie je jasné, či má ísť len o excerpovanie z existujúcich zdrojov, alebo tvorbu principiálne novej databázy. Na riešiteľoch zostáva i voľba spôsobu syntetického spracovania údajov. V metodickom postupe tiež, až na malé výnimky, absentujú interpretačné algoritmy. To vedie k faktickej nemožnosti spätného overenia niektorých výsledkov. Špecifickým problémom je používanie nie vždy najvhodnejších, často obsahovo nejasných termínov ako sú napríklad pojmy „súčasná krajinná štruktúra“, „periglaciálne doliny“ a podobne. Problematická je i v metodike použitá klasifikácia stresových javov, zaradenie klímy namiesto ovzdušia medzi abiotické zložky krajiny atď.

Samostatnú tému tvorí problematika využitia existujúcich databáz o krajine. Často oprávnené sú pochybnosti o ich kvalite, ktorá je poplatná dobe ich vzniku a použitým metódam ich zhotovenia. Nemenej dôležitý je aj problém kompatibility pôvodných a dnes preferovaných názvov, respektíve celých legiend, ktoré sú odrazom použitých klasifikačných kritérií. Je škoda, že tejto téme sa autori metodiky nevenujú. Zároveň však treba objektívne konštatovať, že ide o širší problém, ktorý pochopiteľne nebol v centre ich pozornosti. Otázkou dôveryhodnosti preberaných informácií (v mierke 1 : 10 000, v ktorej sa krajinnoekologické plány obcí zhotovujú) je najlepšie možné overiť priamo v riešenom území. Terénny výskum sa však v metodickom postupe nevyžaduje. To považujeme za jeden z jeho najvýznamnejších nedostatkov, ktorý môže výrazne ovplyvniť kvalitu produkovaných krajinnoekologických plánov.

Aj pri hodnotení jednotlivých prvkov a javov v krajine má metodický postup viaceré nedostatky. Stačí nazrieť do obsahu odporúčaných legiend. Napríklad pri analýze georeliéfu sa nehodnotia formy (ako je v texte deklarované), ale skupiny foriem. Tieto sú v legende nejednoznačne vymedzené, prípadne s nevhodným názvom. Do jednej kategórie je neúčelne zahrnuté veľké množstvo veľmi rozdielnych foriem georeliéfu (od

chrbtov cez svahy a zosuvy až po výmole a úvaliny). Takéto členenie je pre mierku 1 : 10 000 nedostatočné. Pri hodnotení expozície georeliéfu voči svetovým stranám chýba kategória, ktorá by umožnila zaradiť aj relatívnu rovinu. Tento nedostatok sa následne prejavuje v nemožnosti formálneho určenia veľkosti oslnenia, ktorá sa stanovuje ako kombinácia tried oslnenia a sklonu reliéfu.

Pri analýze hornín v zmysle metodického postupu sa tieto zaraďujú do jednotlivých tried podľa takých parametrov, ktoré je v mierke 1 : 10 000 možné získať často iba na základe podrobného terénneho prieskumu (napr. miera rozpukania, stupeň uľahnutosti). Použité členenie však paradoxne zároveň umožňuje zaradiť do jedného typu také rozdielne horniny, ako sú vápenec, kremenec, granit, ryolit i bazalt.

Nerešpektovanie logických klasifikačných pravidiel možno konštatovať napríklad v legende, ktorá sa v zmysle metodiky má použiť pri mapovaní súčasnej krajinnej štruktúry. Na jednej úrovni je v nej použitých viacero klasifikačných znakov. To vedie k tomu, že jeden areál možno zaradiť súčasne do viacerých kategórií. Obsah legendy zároveň napovedá, že pod termínom „súčasná krajinná štruktúra“ sa chápu rôzne formy krajinnej pokrývky a využitia zeme. Samotná „štruktúra“ a jej vlastnosti však nie.

V časti metodického postupu, ktorá sa zaoberá hodnotením stresových javov je prekvapujúce, že tu nie je riešený výskyt povodní, ktoré výrazne ohrozujú a miestami až vylučujú viaceré socio-ekonomické aktivity.

3. ZÁVER

Napriek vyššie uvedeným pripomienkam je nesporné, že tvorba krajinnoeologických plánov je významným prínosom k ekologizácii územného plánovania. V zmysle platnej legislatívy tieto dokumenty predstavujú jeden z kľúčových podkladov pre rozhodovanie o území. Preto možno oprávnene konštatovať, že kvalita a efektívnosť využitia geografických informácií a znalostí použitých pri ich tvorbe je jedným z podstatných faktorov optimalizácie manažmentu krajiny, jej zdrojov a potenciálov.

Cieľom tohto príspevku nebolo spochybniť potrebu metodických pokynov usmerňujúcich ich spracovanie, ale skôr poukázať na niektoré ich nedostatky. Podstatnú časť z nich možno relatívne ľahko odstrániť pri novelizácii tohto dokumentu tak, ako bolo pôvodne aj plánované. V súčasnosti sa pripravuje samostatný zákon o krajinnom plánovaní ako aj nový zákon o priestorovom a územnom plánovaní. Tie pravdepodobne nanovo zadefinujú pozíciu krajinnoeologických plánov. Dúfajme, že následne sa bude riešiť aj metodika ich spracovania.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektov VEGA č. 1/8203/01 „Analýza využitia geografických informácií pri spracúvaní environmentálne zameraných dokumentov“ a č. 1/0116/03 „Územné plány a plánovanie miest SR v transformačnej etape“.

Literatúra

- DRGOŇA, V. 1981. Hodnotenie krajiny z hľadiska potenciálu pre poľnohospodársku výrobu v novej geografickej literatúre. In: *Geografický časopis*, roč. 32, č. 2, s. 197-212.
- HREŠKO, J., MEDERLY, P., HALADA, P., TOPERCER, J., GAJDOŠ, P., PETROVIČ, F., MAJZLAN, O., KOSTRA, J., DOBRUCKÁ, A., VLČKOVÁ, T. 2003. *Krajinnoekologický plán mesta Považská Bystrica*. Nitra : Fakulta prírodných vied Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre, 2003. 275 s.
- HRNČIAROVÁ, T., RUŽIČKA, M., IZAKOVIČOVÁ, Z., HRAŠNA, M., BEDRNA, Z., DRDOŠ, J., SUPUKA, J. 2000. *Metodický postup ekologicky optimálneho využívania územia v rámci prieskumov a rozborov pre územný plán obce : Metodický postup*. Bratislava : Ministerstvo životného prostredia SR; Združenie Krajina 21, 2000. 138 s.
- HRNČIAROVÁ, T., RUŽIČKA, M., IZAKOVIČOVÁ, Z., HRAŠNA, M., BEDRNA, Z., DRDOŠ, J., SUPUKA, J., BERKOVÁ, A. 2001. *Metodický postup ekologicky optimálneho využívania územia v rámci prieskumov a rozborov pre územný plán obce : Metodický postup (skrátaná verzia)*. Bratislava : Ministerstvo životného prostredia SR; Združenie Krajina 21, 2001. 32 s.
- IZAKOVIČOVÁ, Z., GROTKOVSKÁ, L. et al. 2002. *Krajinnoekologický plán obce Križovany nad Dudváhom*. Bratislava : Ústav krajinej ekológie SAV, 2002. 102 s. – Správa.
- JANČUROVÁ, K., MIDRIAK, R., ZAUŠKOVÁ, Ľ., JAKUBIS, M., BENČAĎ, T., KOČÍK, K., PAVLÍK, J., SLÁVIK, D., KRIŠTÍN, A., UJHÁZI, K., SUPUKA, J., PAŠKO, V., BOHÁLOVA, M., BALÁČEK, B., SLÁMOVÁ, M., JANČURA, P. 2001. *Krajinno-ekologický plán k. ú. Detva : 1. a 2. diel*. Detva : Okresný úrad v Detve, Odbor život. prostredia, 2001. – Správa.
- LEHOTSKÝ, M. 1991. *Funkčné štruktúry krajiny (Štiavnické vrchy)*. Bratislava : Veda, 1991. 152 s.
- MAZÚR, E., DRDOŠ, J., BUČKO, Š., HUBA, M., OŤAHEL, J., OČOVSKÝ, Š., TARÁBEK, K. 1984. *Krajinná syntéza oblasti Tatranskej Lomnice*. Bratislava : Veda, 1984. 112 s.
- OŤAHEL, J., POLÁČIK, Š. 1987. *Krajinná syntéza Liptovskej kotliny*. Bratislava : Veda, 1987. 120 s.
- PAŠKOVÁ, M. 2001. *Metodický postup spracovania krajinnoekologického plánu v rámci prieskumov a rozborov územného plánu obce : Metodické usmernenia orgánov územného plánovania podľa ustanovenia § 17 ods. 3 zákona č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov*. Bratislava : Ministerstvo životného prostredia, 2001. [Citované 15. 7. 2004]. Dostupné na internete: <<http://www.enviro.gov.sk/minis/uzemne/atitul.html>>.
- RUŽIČKA, M., MIKLÓS, L. 1982. Landscape-ecological planning (LANDEP) in the process of territorial planning. In: *Ekológia (ČSSR)*, 1, s. 297-312.
- STRELCOVÁ, G. 2003. Krajinnoekologické plány – teória a prax. In: *Fyzická geografie – vzdelávaní, výzkum, aplikace : Zborník z 20. výročnej konferencie fyzickogeograf. sekcie České geograf. spoločnosti, Brno 11. 12. 2. 2003*. Brno : Masarykova univerzita, 2003, s. 161-167.
- ŠEMBERA, I., ŠEMBERA, T., SAKSA, M., ŠIPÓCZOVÁ, GAŠPÁRKOVÁ, M., PAZDERA, L., KONÓPKA, J., KONÓPKA, B., GÁBORČÍK, N., ZÁMEČNÍK, V., BALÁŽ, V., KALETA, M., DVOŘÁKOVÁ, V., NOVÁKOVÁ, M. 2002. *Modelové overenie metodického predpisu pre projektantov prieskumov a rozborov územného plánu obce Banská Štiavnica a Štiavnické Bane*. Bratislava : Ekojet, 2002. – Správa.
- TREMOŠ, P., BARKA, I., MACHOVÁ, Z., STRELCOVÁ, G. 2003. *Krajinnoekologický plán mesta Dunajská Streda*. Dunajská Streda : Mesto Dunajská Streda, 2003. 60 s. – Správa.
- TREMOŠ, P., BARKA, I., MACHOVÁ, Z., STRELCOVÁ, G. 2004. *Krajinnoekologický plán mesta Hurbanovo*. Hurbanovo : Mesto Hurbanovo, 2004. 47 s. – Správa.

Zákon NR SR č. 237/2000 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Resume

Some shortcomings in the methodics of creation of landscape-ecological plans in Slovakia

Acceptation of the Act No. 237/2000 Coll., that changes and makes up the Act No. 50/1976 Coll., on territorial planning and build order, was an important legislative step leading to wider using geographical information in territorial planning practice. It asks for the territorial plan of a municipality to elaborate within surveys and analyses a landscape-ecological plan. Process of its creation is adjusted by the „Methodical procedure of ecologically optimal land using within surveys and analyses for a territorial plan of municipality“ (Hrnčiarová et al. 2000, 2001, its online version: Pašková 2001).

Landscape-ecological plans present one of the key materials in decision-making process about a territory. Therefore we can eligibly state that quality and effectiveness of using geographical information and knowledge used during their creation is one of substantial factors of optimising of management of landscape, its sources and potentials.

Aim of the contribution is not to doubt the need of methodical instructions that direct elaboration of landscape-ecological plans but refer to some their shortcomings. Majority of them can be relatively lightly eliminated by an amendment of the document mentioned above. The article could contribute to this.

---

*Comenius University in Bratislava, Faculty of Natural Sciences, Department of Physical Geography and Geoecology, Mlynská dolina, 842 15 Bratislava 4, Slovakia
e-mail: trembos@fns.uniba.sk*